פרשת תצוה

ספר שמות · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק כ״ז

כ׳ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃

ואתה תצוה. זך. בְּלִי שְׁמָרִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּמְנָחוֹת מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וְכוּ׳:

כתית. הַזֵּיתִים כּוֹתְשׁ בַּמַּכְתֶּשֶׁת וְאֵינוֹ טוֹחֲנָן בָּרֵחַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שְׁמָרִים, וְאַחַר שֶׁהוֹצִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה מַכְנִיסָן לָרֵחַיִם וְטוֹחֲנָן; וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל לַמְּנוֹרָה וְכָשֵׁר לִמְנָחוֹת שֶׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר – וְלֹא כָתִית לַמְּנָחוֹת (מנחות פ״ו):

להעלות נר תמיד. מַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ (שבת כ״א):

תמיד. כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה קְרוּי תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר עֹלַת תָּמִיד וְאֵינָהּ אֶלָּא מִיּוֹם לְיוֹם; וְכֵן בְּמִנְחַת חֲבִתִּין נֶאֱמַר תָּמִיד וְאֵינָהּ אֶלָּא מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב, אֲבָל תָּמִיד הָאָמוּר בְּלֶחֶם הַפָּנִים מִשַּׁבָּת לְשַׁבָּת הוּא:

כ״א בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ {ס}

מערב עד בקר. תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ שֶׁתְּהֵא דּוֹלֶקֶת מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים חֲצִי לֹג לְלֵילֵי טֵבֵת הָאֲרִיכִין וְכֵן לְכָל הַלֵּילוֹת, וְאִם יוֹתֵר אֵין בְּכָךְ כְּלוּם (מנחות פ״ט):

פרק כ״ח

א׳ וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃

ואתה הקרב אליך. לְאַחַר שֶׁתִּגָּמֵר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן:

ב׳ וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃

ג׳ וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃

לקדשו לכהנו לי. לְקַדְּשׁוֹ לְהַכְנִיסוֹ בִּכְהֻנָּה עַ״י הַבְּגָדִים שֶׁיִּהְיֶה כֹּהֵן לִי, וּלְשׁוֹן כְּהֻנָּה שֵׁרוּת הוּא, שנטרי״אה בְּלַעַז:

ד׳ וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃

חשן. תַּכְשִׁיט כְּנֶגֶד הַלֵּב:

ואפוד. לֹא שָׁמַעְתִּי וְלֹא מָצָאתִי בַּבָּרַיְתָא פֵּרוּשׁ תַּבְנִיתוֹ, וְלִבִּי אוֹמֵר לִי שֶׁהוּא חֲגוֹרָה לוֹ מֵאֲחוֹרָיו, רָחְבּוֹ כְּרֹחַב גַּב אִישׁ, כְּמִין סִינָר שֶׁקּוֹרִין פורצי״נט בְּלַעַז, שֶׁחוֹגְרוֹת הַשָּׂרוֹת כְּשֶׁרוֹכְבוֹת עַל הַסּוּסִים, כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד, לָמַדְנוּ שֶׁהָאֵפוֹד חֲגוֹרָה הִיא; וְאִי אִפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא חֲגוֹרָה לְבַדָּהּ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד וְאַחַ״כ וַיַּחְגֹּר אוֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד וְתַרְגֵּם אַנְקְלוֹס בְּהֶמְיַן אֵפוֹדָא, לָמַדְנוּ שֶׁהַחֵשֶׁב הוּא הֶחָגוֹר וְהָאֵפוֹד שֵׁם תַּכְשִׁיט לְבַדּוֹ; וְאִי אִפְשָׁר לוֹמַר שֶׁעַל שֵׁם שְׁתֵּי הַכְּתֵפוֹת שֶׁבּוֹ הוּא קָרוּי אֵפוֹד, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד, לָמַדְנוּ שֶׁהָאֵפוֹד שֵׁם לְבַד וְהַכְּתֵפוֹת שֵׁם לְבַד וְהַחֵשֶׁב שֵׁם לְבַד, לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר שֶׁעַל שֵׁם הַסִּינָר שֶׁל מַטָּה קָרוּי אֵפוֹד – עַל שֵׁם שֶׁאוֹפְדוֹ וּמְקַשְּׁטוֹ בּוֹ – כְּמוֹ שֶׁנֶּ׳ וַיֶּאְפֹּד לוֹ בּוֹ, וְהַחֵשֶׁב הוּא חָגוֹר שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ וְהַכְּתֵפוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ. וְעוֹד אוֹמֵר לִי לִבִּי שֶׁיֵּשׁ רְאָיָה שֶׁהוּא מִין לִבּוּשׁ, שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד (שמואל ב ו׳) – כַּרְדּוּט דְּבוּץ, וְתִרְגֵּם כְּמוֹ כֵן מְעִילִים כַּרְדּוּטִין, בְּמַעֲשֶׂה תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם, כִּי כֵן תִּלְבַּשְׁנָה בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלוֹת מְעִילִים (שם י״ג):

מעיל. הוּא כְּמִין חָלוּק, וְכֵן הַכַּתֹּנֶת, אֶלָּא שֶׁהַכַּתֹּנֶת סָמוּךְ לְבָשָׂרוֹ וּמְעִיל קָרוּי חָלוּק הָעֶלְיוֹן:

תשבץ. עֲשׂוּיִין מִשְׁבְּצוֹת לְנוֹי, וְהַמִּשְׁבְּצוֹת הֵם כְּמִין גַּמּוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב לְמוֹשַׁב קְבִיעַת אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְנֵי הָאֵפוֹד מַסַּבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב, וּבְלַעַז קוֹרְאִין אוֹתוֹ קשטו״נש:

מצנפת. כְּמִין כִּפָּה כּוֹבַע, שֶׁקּוֹרִין קופ״יא בְּלַעַז, שֶׁהֲרֵי בְּמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לָהֶם מִגְבָּעוֹת וּמִתַּרְגְּמִינַן כּוֹבָעִין:

ואבנט. הִיא חֲגוֹרָה עַל הַכַּתֹּנֶת וְהָאֵפוֹד חֲגוֹרָה עַל הַמְּעִיל, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּסֵדֶר לְבִישָׁתָן וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכַּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד׃

בגדי קדש. מִתְּרוּמָה הַמְקֻדֶּשֶׁת לִשְׁמִי יַעֲשֶׂה אוֹתָם׃

ה׳ וְהֵם֙ יִקְח֣וּ אֶת־הַזָּהָ֔ב וְאֶת־הַתְּכֵ֖לֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָ֑ן וְאֶת־תּוֹלַ֥עַת הַשָּׁנִ֖י וְאֶת־הַשֵּׁ֥שׁ׃ {פ}

והם יקחו. אוֹתָם חֲכָמֵי לֵב שֶׁיֵּעָשׂוּ הַבְּגָדִים יְקַבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת לַעֲשׂוֹת מֵהֶן אֶת הַבְּגָדִים׃

ו׳ וְעָשׂ֞וּ אֶת־הָאֵפֹ֣ד זָהָ֗ב תְּכֵ֤לֶת וְאַרְגָּמָן֙ תּוֹלַ֣עַת שָׁנִ֔י וְשֵׁ֖שׁ מָשְׁזָ֥ר מַעֲשֵׂ֖ה חֹשֵֽׁב׃

ועשו את האפד. אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֶׂה הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, חֲרֵי פֵּרוּשָׁן פְּרָקִים, וְיִשְׁגֶּה הַקּוֹרֵא בְּצִרּוּפָן, לְכָךְ אֲנִי כוֹתֵב מַעֲשֵׂיהֶם כְּמוֹת שֶׁהוּא, לְמַעַן יָרוּץ הַקּוֹרֵא בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ אֲפָרֵשׁ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת. הָאֵפוֹד עָשׂוּי כְּמִין סִינָר שֶׁל נָשִׁים רוֹכְבוֹת סוּסִים, וְחוֹגֵר אוֹתוֹ מֵאֲחוֹרָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ לְמַטָּה מֵאֲצִילָיו, רָחְבּוֹ כְּמִדַּת רֹחַב גַּבּוֹ שֶׁל אָדָם וְיוֹתֵר, וּמַגִּיעַ עַד עֲקֵבָיו, וְהַחֹשֶׁב מְחֻבָּר בְּרֹאשׁוֹ עַל פְּנֵי רָחְבּוֹ מַעֲשֵׂה אוֹרֵג, וּמַאֲרִיךְ לְכָאן וּלְכָאן כְּדֵי לְהַקִּיף וְלַחְגֹּר בּוֹ, וְהַכְּתֵפוֹת מְחֻבָּרוֹת בַּחֹשֶׁב, אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לִשְׂמֹאל, מֵאֲחוֹרֵי הַכֵּהֵן, לִשְׁנֵי קְצוֹת רָחְבּוֹ שֶׁל סִינָר, וּכְשֶׁזּוֹקְפָן עוֹמְדוֹת לוֹ עַל שְׁתֵּי כְתֵפָיו, וְהֵן כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת עֲשׂוּיוֹת מִמִּין הָאֵפוֹד, אֲרֻכּוֹת כְּדֵי שִׁעוּר לְזָקְפָן אֵצֶל צַוָּארוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן וְנִקְפָּלוֹת לְפָנָיו לְמַטָּה מִכְּתֵפָיו מְעַט, וַאֲבְנֵי הַשֹּׁהַם קְבוּעוֹת בָּהֶם, אַחַת עַל כֶּתֶף יָמִין וְאַחַת עַל כֶּתֶף שְׂמֹאל, וְהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶם לִפְנֵי כְתֵפָיו, וּשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזָּהָב תְּחוּבוֹת בְּשִׁתֵּי טַבָּעוֹת שֶׁבַּחֹשֶׁן, בִּשְׁנֵי קְצוֹת רָחְבּוֹ הָעֶלְיוֹן, אַחַת לִימִין וְאַחַת לִשְׂמֹאל, וּשְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשֶׁרֶת תְּקוּעִין בַּמִּשְׁבְּצוֹת עַל כְּתֵפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַעְלָה, וְכֵן שְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשֶׁרֶת תְּקוּעִין בַּמִּשְׁבְּצוֹת שֶׁבְּכֶתֶף יָמִין, אַחַת לְיָמִין וְאַחַת לִשְׂמֹאל, וּשְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשֶׁרֶת תְּקוּעִין בַּמִּשְׁבְּצֶת לַיָּמִין וְכֵן שְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשֶׁרֶת הַשְּׁמָאלִית תְּקוּעִין בַּמִּשְׁבְּצֶת שֶׁבְּכֶתֶף שְׂמֹאל, נִמְצָא הַחֹשֶׁן תָּלוּי בְּמִשְׁבְּצוֹת הָאֵפוֹד עַל לִבּוֹ מִלְּפָנָיו, וְעוֹד שְׁתֵּי טַבָּעוֹת בִּשְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן בְּתַחְתִּיתוֹ, וּכְנֶגְדָּם שְׁתֵּי טַבָּעוֹת בְּשִׁתֵּי כְתֵפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה, בְּרֹאשׁוֹ הַתַּחְתּוֹן הַמְּחֻבָּר בַּחֹשֶׁב; טַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן אֶל מוּל טַבָּעוֹת הָאֵפוֹד שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה, וּמְרַכְּסָן בִּפְתִיל תְּכֵלֶת תָּחוּב בְּטַבָּעוֹת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן, שֶׁיְּהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן דָּבוּק לְחֹשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא יְהֵא נָד וְנִבְדָּל, הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר׃

זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משזר. חֲמִשָּׁה מִינִים הַלָּלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וָחוּט; הָיוּ מְרַדְּדִין אֶת הַזָּהָב כְּמִין טַסִּין דַּקִּין וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם, וְטוֹוִין אוֹתוֹ חוּט שֶׁל זָהָב עִם שִׁשָּׁה חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם שִׁשָּׁה חוּטִין שֶׁל אַרְגָּמָן, וְכֵן בְּתוֹלַעַת שָׁנִי וְכֵן בַּשֵּׁשׁ – שֶׁכָּל הַמִּינִין חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד – וְאַחַר כָּךְ שׁוֹזֵר אֶת כֻּלָּם כְּאֶחָד, נִמְצָא חוּטָן כָּפוּל כ״ח, וְכֵן מִפָּרֶשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא, וְלָמַד מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה וַיִּרְקְעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת – אֶת פְּתִילֵי הַזָּהָב – בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וְגוֹ׳, לָמַדְנוּ שֶׁחוּט שֶׁל זָהָב שָׁזוּר עִם כָּל מִין וָמִין׃

מעשה חשב. כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שֶׁהוּא אַרִיגַת שְׁתֵּי קֵירוֹת, שֶׁאֵין צוּרוֹת שְׁנֵי עֲבָרֶיהָ דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ׃

ז׳ שְׁתֵּי כְתֵפֹת חְבֻרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחָבָר׃

שתי כתפת וגו׳. הַסִּינָר מִלְּמַטָּה וְחֹשֶׁב הָאֵפוֹד הִיא הַחֲגוֹרָה, וּצְמוּדָה לוֹ מִלְּמַעְלָה דֻּגְמַת סִינַר הַנָּשִׁים, וּמִגַּבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן הָיוּ מְחֻבָּרוֹת בַּחֹשֶׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רְחָבוֹת, אַחַת כְּנֶגֶד כָּל כֶּתֶף וְכָתֵף, וְזוֹקְפָן עַל שְׁתֵּי כִתְפוֹתָיו עַד שֶׁנִּקְפָּלוֹת לְפָנָיו כְּנֶגֶד הֶחָזֶה, וְעַ״י חִבּוּרָן לְטַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן נֶאֱחָזִין מִלְּפָנָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ שֶׁאֵין נוֹפְלוֹת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן, וְהָיוּ זְקוּפוֹת וְהוֹלְכוֹת כְּנֶגֶד כְּתֵפָיו וּשְׁתֵּי אַבְנֵי הַשֹּׁהַם קְבוּעוֹת בָּהֶן אַחַת בְּכָל אַחַת׃

אל שני קצותיו. אֶל רָחְבּוֹ שֶׁל אֵפוֹד, שֶׁלֹּא הָיָה רָחְבּוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד גַּבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן וְנֶהֱנֶה עַד כְּנֶגֶד הָאֲצִילִים, שֶׁקּוֹרִין קודי״ש בְּלַעַז, שֶׁנֶּ׳ לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע (יחזקאל מ״ד) – אֵין חוֹגְרִין בְּמָקוֹם זֵיעָה, לֹא לְמַעְלָה מֵאֲצִילֵיהֶם וְלֹא לְמַטָּה מִמָּתְנֵיהֶם אֶלָּא כְּנֶגֶד אֲצִילֵיהֶם׃

וחבר. הָאֵפוֹד עִם אוֹתָן שְׁתֵּי כְתֵפוֹת הָאֵפוֹד יְחַבֵּר אוֹתָם בְּמַחַט לְמַטָּה בַּחֹשֶׁב, וְלֹא יֵאָרֵג עִמּוֹ אֶלָּא אוֹרְגָם לְבַד וְאַחַר כָּךְ מְחַבְּרָם׃

ח׳ וְחֵשֶׁב֙ אַפְדָּתוֹ֔ אֲשֶׁ֥ר עָלָ֖יו כְּמַעֲשֵׂ֣הוּ מִמֶּ֑נּוּ יִהְיֶ֥ה זָהָ֛ב תְּכֵ֥לֶת וְאַרְגָּמָ֖ן וְתוֹלַ֣עַת שָׁנִ֑י וְשֵׁ֖שׁ מָשְׁזָֽר׃

וחשב אפדתו. וְחָגוֹר שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מְאַפְּדוֹ וּמְתַקְּנוֹ לַכֹּהֵן וּמְקַשְּׁטוֹ׃

אשר עליו. לְמַעְלָה בְּשִׁפַּת הַסִּינָר, הִיא הַחֲגוֹרָה׃

כמעשהו. כַּאֲרִיגַת הַסִּינָר מַעֲשֶׂה חוֹשֵׁב וּמַחֲמֶשֶׁת מִינִים, כָּךְ אֲרִיגַת הַחֹשֶׁב מַעֲשֶׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֶשֶׁת מִינִין׃

ממנו יהיה. עִמּוֹ יִהְיֶה אָרוּג וְלֹא יַאַרְגֶנּוּ לְבַד וְיַחַבְּרֶנּוּ׃

ט׳ וְלָקַחְתָּ֙ אֶת־שְׁתֵּ֣י אַבְנֵי־שֹׁ֔הַם וּפִתַּחְתָּ֖ עֲלֵיהֶ֑ם שְׁמֹ֖ת בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

י׳ שִׁשָּׁה֙ מִשְּׁמֹתָ֔ם עַ֚ל הָאֶ֣בֶן הָאֶחָ֔ת וְאֶת־שְׁמֹ֖ת הַשִּׁשָּׁ֣ה הַנּוֹתָרִ֑ים עַל־הָאֶ֣בֶן הַשֵּׁנִ֔ית כְּתוֹלְדֹתָֽם׃

כתולדתם. כַּסֵּדֶר שֶׁנּוֹלְדוּ – רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יְהוּדָה, דָּן, נַפְתָּלִי עַל הָאַחַת, וְעַל הַשְּׁנִיָּה גָּד, אָשֵׁר, יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן, יוֹסֵף, בִּנְיָמִין מָלֵא, שֶׁכֵּן הוּא כָּתוּב בְּמָקוֹם תּוֹלַדְתּוֹ, כ״ה אוֹתִיּוֹת בְּכָל אַחַת וְאַחַת׃

י״א מַעֲשֵׂ֣ה חָרַ֣שׁ אֶ֔בֶן פִּתּוּחֵ֖י חֹתָ֑ם תְּפַתַּח֙ אֶת־שְׁתֵּ֣י הָאֲבָנִ֔ים עַל־שְׁמֹ֖ת בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל מַסַּבֹּ֣ת מִשְׁבְּצֹ֔ת זָהָ֖ב תַּעֲשֶׂ֥ה אֹתָֽם׃

מעשה חרש אבן. מַעֲשֵׂה אֻמָּן שֶׁל אֲבָנִים, חָרַשׁ זֶה דָּבוּק הוּא לַתֵּבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו וּלְפִיכָךְ הוּא נָקוּד פַּתָּח בְּסוֹפוֹ, וְכֵן חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו (ישעיהו מ״ד) – חָרָשׁ שֶׁל עֵצִים, וְכֵן חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד, (שם), כָּל אֵלֶּה דְּבוּקִים וּפְתוּחִים:

פתוחי חתם. כְּתַרְגּוּמוֹ כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלֹף דְּעִזְקָא, חֲרוּצוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן כְּמוֹ שֶׁחוֹרְצִין חוֹתְמֵי טַבָּעוֹת שֶׁהֵם לַחְתֹּם אִגְּרוֹת – כְּתָב נָקֹב וּמְפֹרָשׁ:

על שמת. כְּמוֹ בְּשָׂמֹת:

מסבת משבצות. מַקָּפוֹת הָאֲבָנִים בְּמִשְׁבְּצוֹת זָהָב, שֶׁעוֹשֶׂה מוֹשַׁב הָאֶבֶן בְּזָהָב כְּמִין גַּמָּא לְמִדַּת הָאֶבֶן וּמְשַׁקַּעְהָ בַּמִּשְׁבֶּצֶת, נִמְצֵאת הַמִּשְׁבֶּצֶת סוֹבֶבֶת אֶת הָאֶבֶן סָבִיב וּמְחַבֵּר הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד:

י״ב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן: {ס}

לזכרן. שֶׁיְּהֵא רוֹאֶה הַקָּבָ״ה אֶת הַשְּׁבָטִים כְּתוּבִים לְפָנָיו וְיִזְכֹּר צִדְקָתָם:

י״ג וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב:

ועשית משבצת. מְעוּט מִשְׁבְּצוֹת שְׁתַּיִם; וְלֹא פֵּרֵשׁ לְךָ עַתָּה בְּפָרָשָׁה זוֹ אֶלָּא מִקְצָת צָרְכָּן, וּבְפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן גּוֹמֵר לְךָ פֵּרוּשָׁן:

י״ד וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת: {ס}

שרשרת זהב. שַׁלְשָׁלָאוֹת:

מגבלת. לְסוֹף גְּבוּל הַחֹשֶׁן תַּעֲשֶׂה אוֹתָם:

מעשה עבת. מַעֲשֶׂה קְלִיעַת חוּטִין, וְלֹא מַעֲשֵׂה נְקָבִים וּכְפָלִים כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְבוֹרוֹת, אֶלָּא כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְעַרְדְּסָקָאוֹת שֶׁקּוֹרִין אנשנשוי״רש בְּלַעַז:

ונתתה את שרשרת. שֶׁל עֲבוֹתוֹת הָעֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂה עֲבוֹת עַל מִשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ; וְלֹא זֶה הוּא מְקוֹם צַוָּאַת עֲשִׂיָּתָן שֶׁל שַׁרְשֵׁרוֹת, וְלֹא צַוָּאַת קְבִיעָתָן, אֵין תַּעֲשֶׂה הָאָמוּר כָּאן לְשׁוֹן צִוּוּי, וְאֵין וְנָתַתָּה הָאָמוּר כָּאן לְשׁוֹן צִוּוּי, אֶלָּא לְשׁוֹן עָתִיד, כִּי בְּפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן חוֹזֵר וּמְצַוֶּה עַל עֲשִׂיָּתָן וְעַל קְבִיעָתָן, וְלֹא נִכְתַּב כָּאן אֶלָּא לְהוֹדִיעַ מִקְצַת צוּרַךְ הַמִּשְׁבְּצוֹת שֶׁצִּוָּה לַעֲשׂוֹת עִם הָאֵפוֹד, וְכָתַב לְךָ זֹאת לוֹמַר לְךָ הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ יִזָּקְקוּ לְךָ, לְכָשְׁתַּעֲשֶׂה שַׁרְשְׁרוֹת מִגְבָּלוֹת עַל הַחֹשֶׁן, תִּתְּנֵם עַל הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ:

ט״ו וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

חשן משפט. שֶׁמְּכַפֵּר עַל קִלְקוּל הַדִּין. דָּ״אַ, מִשְׁפָּט שֶׁמְּבָרֵר דְּבָרָיו וְהַבְטָחָתוֹ אֱמֶת, דריש״נטנט בְּלַעַז; שֶׁהַמִּשְׁפָּט מְשַׁמֵּשׁ שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת, דִּבְרֵי טַעֲנוֹת הַבַּעֲלֵי דִּינִים וּגְמַר הַדִּין וְעֹנֶשׁ הַדִּין, אִם עֹנֶשׁ מִיתָה, אִם עֹנֶשׁ מַכּוֹת, אִם עֹנֶשׁ מָמוֹן, וְזֶה מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן בֵּרוּר דְּבָרִים, שֶׁמְּפָרֵשׁ וּמְבָרֵר דְּבָרָיו:

כמעשה אפד. מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֵשֶׁת מִינִין:

ט״ז רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ:

זרת ארכו וזרת רחבו. כָּפוּל; וּמֵטָּל לוֹ לְפָנָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן, תָּלוּי בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד הַבָּאוֹת מֵאֲחוֹרָיו עַל כְּתֵפָיו וְנִקָּפָלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו מְעַט, וְהַחֹשֶׁן תָּלוּי בָּהֶן בְּשַׁרְשְׁרוֹת וְטַבָּעוֹת כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן:

י״ז וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלְאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים אֶבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד:

ומלאת בו. עַל שֵׁם שֶׁהָאֲבָנִים מְמַלְּאוֹת גֻּמּוֹת הַמִּשְׁבְּצוֹת הַמְתֻקָּנוֹת לָהֶן, קוֹרֵא אוֹתָן בִּלְשׁוֹן מְלוּאִים:

י״ח וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם:

י״ט וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה:

כ׳ וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵּה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם:

משבצים זהב יהיו. הַטּוּרִים **במלואתם** – מַקָּפִים מִשְׁבְּצוֹת זָהָב בְּעֹמֶק שִׁעוּר שֶׁיִּתְמַלֵּא בְּעֹבִי הָאֶבֶן, זֶהוּ לְשׁוֹן בְּמִלּוּאֹתָם, כְּשִׁעוּר מִלּוּי עָבְיָן שֶׁל אֲבָנִים יִהְיֶה עֹמֶק הַמִּשְׁבְּצוֹת, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר:

כ״א וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיןָ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם֙ אִ֣ישׁ עַל־שְׁמ֔וֹ תִּהְיֶ֖ינָה לִשְׁנֵ֥י עָשָׂ֖ר שָׁבָֽט׃

איש על שמו. כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָם סֵדֶר הָאֲבָנִים, אֹדֶם לְרְאוּבֵן, פִּטְדָה לְשִׁמְעוֹן, וְכֵן כֻּלָּם׃

כ״ב וְעָשִׂיתָ֙ עַל־הַחֹ֔שֶׁן שַׁרְשֹׁ֖ת גַּבְלַ֣ת מַעֲשֵׂ֑ה עֲבֹ֥ת זָהָ֖ב טָהֽוֹר׃

על החשן. בִּשְׁבִיל הַחֹשֶׁן, לְקֻבְעָם בְּטַבְּעוֹתָיו, כְּמוֹ שֻׁמְפָּרָשׁ לְמַטָּה בָּעִנְיָן׃

שרשת. לְשׁוֹן שָׁרְשֵׁי אִילָן, הַמְאַחֲזִין לָאִילָן לְהֶאָחֵז וּלְהִתָּקַע בָּאָרֶץ, אַף אֵלּוּ יִהְיוּ מְאַחֲזִין לַחֹשֶׁן שֶׁבָּהֶם יִהְיֶה תָּלוּי בָּאֵפוֹד, וְהֵן שְׁתֵּי שַׁרְשׁוֹרוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיַן הַמִּשְׁבְּצוֹת; וְאַף שַׁרְשׁוֹרוֹת פָּתַר מְנַחֵם בֶּן סָרוּק לְשׁוֹן שָׁרָשִׁים, וְאָמַר שֶׁהָרִי״שׁ יִתֵּרָה כְּמוֹ מ״ם שָׁבְּשִׁלְשׁוֹם וּמ״ם שָׁבְּרִיקָם, וְאֵינִי רוֹאֶה אֶת דְּבָרָיו, אֶלָּא שַׁרְשֶׁרֶת בִּלְשׁוֹן עִבְרִית כְּשַׁלְשֶׁלֶת בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה׃

גבלת. הוּא מִגְבָּלוֹת הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁתִּתְקָעֵם בַּטַּבָּעוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּגְבוּל הַחֹשֶׁן, וְכָל גְּבוּל לְשׁוֹן קָצֶה, אשומי״יל בְּלַעַז׃

מעשה עבת. מַעֲשֵׂה קְלִיעָה׃

כ״ג וְעָשִׂיתָ֙ עַל־הַחֹ֔שֶׁן שְׁתֵּ֥י טַבְּעֹ֖ת זָהָ֑ב וְנָתַתָּ֙ אֶת־שְׁתֵּ֣י הַטַּבָּעֹ֔ת עַל־שְׁנֵ֖י קְצ֥וֹת הַחֹֽשֶׁן׃

על החשן. לְצֹרֶךְ הַחֹשֶׁן – כְּדֵי לְקָבְעָם בּוֹ׃ וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן עָלָיו, שֶׁאִם כֵּן מַה הוּא שֶׁחוֹזֵר וְאוֹמֵר וְנָתַתָּ אֶת שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת וְהָלֹא כְּבָר נִתּוּנִין בּוֹ? הָיָה לוֹ לִכְתֹּב בִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא וְעָשִׂיתָ עַל קְצוֹת הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב, וְאַף בְּשַׁרְשְׁרוֹת צָרִיךְ אַתָּה לִפְתֹּר כֵּן׃

על שני קצות החשן. לִשְׁתֵּי פֵּאוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַצָּפוֹן, לַיְמָנִית וְלַשְּׂמָאלִית, הַבָּאִים מוּל כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד׃

כ״ד וְנָתַתָּ֙ אֶת־שְׁתֵּ֣י עֲבֹתֹ֔ת הַזָּהָ֖ב עַל־שְׁתֵּ֣י הַטַּבָּעֹ֑ת אֶל־קְצ֖וֹת הַחֹֽשֶׁן׃

ונתתה את שתי עבתת הזהב. הֵן הֵן שַׁרְשׁוֹת גַּבְלוּת הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, וְלֹא פֵּרֵשׁ מְקוֹם קְבוּעָן בַּחֹשֶׁן, עַכְשָׁו מְפָרֵשׁ לְךָ שֶׁיִּהְיֶה תּוֹחֵב אוֹתָן בַּטַּבָּעוֹת; וְתֵדַע לְךָ שֶׁהֵן הֵן הָרִאשׁוֹנוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה פְּקוּדֵי לֹא הֻכְפְּלוּ׃

כ״ה וְאֵת֙ שְׁתֵּ֣י קְצ֔וֹת שְׁתֵּ֖י הָעֲבֹתֹ֑ת תִּתֵּ֣ן עַל־שְׁתֵּ֣י הַמִּשְׁבְּצֹ֗ת וְנָתַתָּ֛ה עַל־כִּתְפ֥וֹת הָאֵפֹ֖ד אֶל־מ֥וּל פָּנָֽיו׃

ואת שתי קצות שֶׁל **שתי עבתת**, שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶם שֶׁל כָּל אַחַת.

תתן על שתי המשבצות. הֵן הֵן הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, בֵּין פָּרָשַׁת הַחֹשֶׁן וּפָרָשַׁת הָאֵפוֹד, וְלֹא פֵּרֵשׁ אֶת צָרְכָּן וְאֶת מְקוֹמָן, עַכְשָׁו מְפָרֵשׁ שֶׁיִּתְקַע בָּהֶן רָאשֵׁי הָעֲבוֹתוֹת הַתְּחוּבוֹת בְּטַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן לַיְמִין וְלִשְׂמֹאל אֵצֶל הַצָּוָאר; שְׁנֵי רָאשֵׁי שַׁרְשֶׁרֶת הַיְמָנִית תּוֹקֵעַ בְּמִשְׁבְּצוֹת שֶׁל יָמִין, וְכֵן בְּשֶׁל שְׂמֹאל שְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשֶׁרֶת הַשְּׂמָאלִית׃

ונתתה. הַמִּשְׁבְּצוֹת

על כתפות האפוד, אַחַת בְּזוֹ וְאַחַת בְּזוֹ, נִמְצְאוּ כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד מַחֲזִיקִין אֶת הַחֹשֶׁן שֶׁלֹּא יִפֹּל, וּבֶהֵן הוּא תָּלוּי, וַעֲדַיִן שְׂפַת הַחֹשֶׁן הַתַּחְתּוֹנָה הוֹלֶכֶת וּבָאָה וְנוֹקֶשֶׁת עַל כְּרֵסוֹ וְאֵינָהּ דְּבוּקָה לוֹ יָפָה, לְכָךְ הֻצְרַךְ עוֹד שְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְתַחְתִּיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ וְהוֹלֵךְ׃

אל מול פניו. שֶׁל אֵפוֹד, שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּעֵבֶר הַכְּתֵפוֹת שֶׁכְּלַפֵּי הַמְּעִיל, אֶלָּא בָּעֵבֶר הָעֶלְיוֹן שֶׁכְּלַפֵּי הַחוּץ, וְהוּא קְרוֹי מוּל פָּנָיו שֶׁל אֵפוֹד, כִּי אוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֵינוֹ קָרוֹי פָּנִים׃

כ״ו וְעָשִׂיתָ֙ שְׁתֵּ֣י טַבָּעֹ֔ת זָהָ֖ב וְשַׂמְתָּ֣ אֹתָ֑ם עַל־שְׁנֵ֣י קְצ֔וֹת הַחֹ֖שֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ֙ אֲשֶׁ֣ר אֶל־עֵ֔בֶר הָאֵפֹ֖ד*(בספרי ספרד ואשכנז האפוד) בָּֽיְתָה׃

על שני קצות החשן. הֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹתָיו הַסְּתוֹנוֹת לְיָמִין וְלַשְּׂמֹאל׃

על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. חֲרֵי לְךָ שְׁנֵי סִימָנִין, הָאֶחָד שֶׁיִּתְּנֵם בִּשְׁנֵי קְצָווֹת שֶׁל תַּחְתִּיתוֹ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הָאֵפוֹד, שֶׁעֶלְיוֹנוֹ אֵינוֹ כְּנֶגֶד הָאֵפוֹד, שֶׁהֲרֵי סָמוּךְ לַצַּוָּאר הוּא וְהָאֵפוֹד נָתוּן עַל מָתְנָיו, וְעוֹד נָתַן סִימָן, שֶׁלֹּא יִקְבָּעֵם בְּעֵבֶר הַחֹשֶׁן שֶׁכְּלַפֵּי הַחוּץ, אֶלָּא בָּעֵבֶר שֶׁכְּלַפֵּי פְּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בֵּיתָה, וְאוֹתוֹ הָעֵבֶר הוּא לְצַד הָאֵפוֹד, שֶׁחֹשֶׁב הָאֵפוֹד חוֹגְרוֹ הַכֹּהֵן וְנִקְפָּל הַסִּינָר לִפְנֵי הַכֹּהֵן עַל מָתְנָיו, וּקְצָת כִּרְסוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן עַד כְּנֶגֶד קְצוֹת הַחֹשֶׁן וּקְצוֹתָיו שׁוֹכְבִין עָלָיו׃

כ״ז וְעָשִׂיתָ֙ שְׁתֵּ֣י טַבְּעֹ֔ת זָהָ֖ב וְנָתַתָּ֣ה אֹתָ֑ם עַל־שְׁתֵּ֣י כִתְפ֔וֹת הָאֵפֹ֖ד מִלְמַטָּ֣ה ׀ מִמּ֣וּל פָּנָ֗יו לְעֻמַּ֛ת מַחְבַּרְתּ֖וֹ מִמַּ֣עַל לְחֵ֥שֶׁב הָאֵפֽוֹד׃

על שתי כתפות מלמטה. שֶׁהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרֹאשֵׁי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָעֶלְיוֹנִים הַבָּאִים עַל כְּתֵפָיו, כְּנֶגֶד גְּרוֹנוֹ, וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו, וְהַטַּבָּעוֹת צָוֶה לִתֵּן בְּרֹאשָׁן הַשֵּׁנִי, שֶׁהוּא מְחֻבָּר לָאֵפוֹד, וְהוּא שֶׁנֶּ׳ לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ, סָמוּךְ לְמָקוֹם חִבּוּרָן בָּאֵפוֹד, לְמַעְלָה מִן הַחֲגוֹרָה מְעַט, שֶׁהַמַּחְבֶּרֶת לְעֻמַּת הַחֲגוֹרָה,

וְאֵלּוּ נְתוּנִים מְעַט בְּגֹבַהּ זְקִיפַת הַכְּתֻפוֹת, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר מִמַּעַל לְחֹשֶׁב הָאֵפוֹד, וְהֵן כְּנֶגֶד סוֹף הַחֹשֶׁן, וְנוֹתֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת בְּאוֹתָן הַטַּבָּעוֹת וּבְטַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן וְרוֹכְסָן בְּאוֹתוֹ פְּתִיל לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל, שֶׁלֹּא יְהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן הוֹלֵךְ לְפָנִים וְחוֹזֵר לְאָחוֹר, וְנוֹקֹשׁ עַל כְּרֵסוֹ, וְנִמְצָא מְיֻשָּׁב עַל הַמְּעִיל יָפָה:

ממול פניו. בְּעֵבֶר הַחִיצוֹן:

כ״ח **וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִשְׁבְּעֹתָו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד:**

וירכסו. לְשׁוֹן חִבּוּר; וְכֵן מֵרֻכְסֵי אִישׁ (תהילים ל״א) – חִבּוּרֵי רְשָׁעִים, וְכֵן וְהָרְכָסִים לְבַקָּעָה (ישעיהו מ׳) – הָרִים הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֵירֵד לַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם אֶלָּא בְּקֹשִׁי גָּדוֹל, שֶׁמִּתּוֹךְ סְמִיכָתָן הַגַּיְא זָקוּפָה וַעֲמֻקָּה – יְהֵא לְבַקֵּעַת מִישׁוֹר וְנוֹחָה לֵילֵךְ:

להיות על חשב האפוד. לִהְיוֹת הַחֹשֶׁן דָּבוּק אֶל חֵשֶׁב הָאֵפוֹד:

ולא יזח. לְשׁוֹן נָתוּק; וּלְשׁוֹן עֲרָבִי הוּא כְּדִבְרֵי דּוּנָשׁ בֶּן לַבְרָט:

כ״ט **וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:**

ל׳ **וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: {ס}**

את האורים ואת התמים. הוּא כָּתַב שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, שֶׁהָיָה נוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ כִּפְלֵי הַחֹשֶׁן, שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מֵאִיר דְּבָרָיו וּמְתַמֵּם אֶת דְּבָרָיו; וּבְמִקְדָּשׁ שִׁנֵּי הָיָה הַחֹשֶׁן – שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכֹהֵן גָּדוֹל לְהִיוֹת מְחֻסַּר בְּגָדִים – אֲבָל אוֹתוֹ הַשֵּׁם לֹא הָיָה בְּתוֹכוֹ, וְעַל שֵׁם אוֹתוֹ הַכָּתָב הוּא קָרוּי מִשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ״ז), וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים (יומא ע״ג):

את משפט בני ישראל. דָּבָר שֶׁהֵם נִשְׁפָּטִים וְנוֹכָחִים עַל יָדוֹ, אִם לַעֲשׂוֹת דָּבָר אוֹ לֹא לַעֲשׂוֹת; וּלְפִי מ״אַ שֶׁהַחֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל מְעִוּתֵי הַדִּין, נִקְרָא מִשְׁפָּט עַל שֵׁם סְלִיחַת הַמִּשְׁפָּט:

ל״א **וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת:**

את מעיל האפוד. שֶׁהָאֵפוֹד נָתוּן עָלָיו לַחֲגוֹרָה:

כליל תכלת. כֻּלּוֹ תְּכֵלֶת, שֶׁאֵין מִין אַחֵר מְעֹרָב בּוֹ:

ל״ב **וְהָיָה פִּי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַּחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרַע:**

והיה פי ראשו. פִּי הַמְּעִיל שֶׁבְּגָבְהוֹ – הוּא פְּתִיחַת בֵּית הַצַּוָּאר:

בתוכו. כְּתַרְגּוּמוֹ כְּפִיל לְגַוֵּהּ, כָּפוּל לְתוֹכוֹ, לִהְיוֹת לוֹ לְשָׂפָה כְּפִילָתוֹ, וְהָיָה מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וְלֹא בְּמַחַט:

כפי תחרא. לָמַדְנוּ שֶׁהַשְׁרִיוֹנִים שֶׁלָּהֶם פִּיהֶם כָּפוּל:

לא יקרע. כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרַע; וְהַקּוֹרְעוֹ עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁזֶּה מִמְּנִין לָאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה, וְכֵן וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן, וְכֵן לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמַר בְּבִגְדֵי הָאָרוֹן:

ל״ג **וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:**

רמני. עֲגֻלִּים וַחֲלוּלִים הָיוּ כְּמִין רִמּוֹנִים הָעֲשׂוּיִים כְּבֵיצַת תַּרְנְגֹלֶת:

ופעמני זהב. זַגִּין עִם עִנְבָּלִין שֶׁבְּתוֹכָם:

בתוכם סביב. בֵּינֵיהֶם סָבִיב – בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים פַּעֲמוֹן אֶחָד דָּבוּק וְתָלוּי בְּשׁוּלֵי הַמְּעִיל:

ל״ד **פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב:**

פעמן זהב ורמון פעמן זהב ורמון. אֶצְלוֹ:

ל״ה **וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת: {ס}**

ולא ימות. מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן – אִם יִהְיוּ לוֹ לֹא יִתְחַיֵּב מִיתָה, הָא אִם יִכָּנֵס מְחֻסָּר אֶחָד מִן הַבְּגָדִים הַלָּלוּ, חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם (סנהדרין פ״ג):

ל״ו וְעָשִׂיתָ צִּיץ זְהַב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו֙ פִּתּוּחֵ֣י חֹתָ֔ם קֹ֖דֶשׁ לַיהוָֽה׃

ציץ. כְּמִין טַס שֶׁל זָהָב הָיָה, רֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת, מַקִּיף עַל הַמֵּצַח מֵאֹזֶן לְאֹזֶן׃

ל״ז וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ֙ עַל־פְּתִ֣יל תְּכֵ֔לֶת וְהָיָ֖ה עַל־הַמִּצְנֶ֑פֶת אֶל־מ֥וּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶ֖פֶת יִהְיֶֽה׃

על פתיל תכלת. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת? וְעוֹד כְּתִיב כָּאן וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת, וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן? וּבִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים שָׁנִינוּ שְׁעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לַמִּצְנֶפֶת שֶׁשָּׁם מֻנִּיחַ תְּפִלִּין? לְמַדְנוּ שֶׁהַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה בְּגֹבַהּ הָרֹאשׁ וְאֵינָהּ עֲמֻקָּה לִכְנֹס בָּהּ כָּל הָרֹאשׁ עַד הַמֵּצַח, וְהַצִּיץ מְלֻמָּטָה, וְהַפְּתִילִים הָיוּ בִנְקָבִים וּתְלוּיִין בּוֹ בִּשְׁנֵי רָאשִׁים וּבְאֶמְצָעוֹ, שִׁשָּׁה בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַלָּלוּ, פְּתִיל מִלְמַעְלָה אֶחָד מִבַּחוּץ וְאֶחָד מִבִּפְנִים כְּנֶגְדּוֹ, וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁי הַפְּתִילִים מֵאֲחוֹרֵי הָעֹרֶף שְׁלֹשְׁתָּן, וְנִמְצְאוּ בֵין אֹרֶךְ הַסֶּט וּפְתִילֵי רָאשָׁיו מַקִּיפִין אֶת הַקָּדְקֹד, וְהַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, קָשׁוּר עִם רָאשֵׁי הַשְּׁנַיִם, וְהוֹלֵךְ עַל פְּנֵי רֹחַב הָרֹאשׁ מִלְמַעְלָה, נִמְצָא עָשׂוּי כְּמִין כּוֹבַע; וְעַל פְּתִיל הָאֶמְצָעִי הוּא אוֹמֵר וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת, וְהָיָה נוֹתֵן הַצִּיץ עַל רֹאשׁוֹ כְּמִין כּוֹבַע עַל הַמִּצְנֶפֶת, וְהַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי מַחֲזִיקוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹפֵל וְהַסֶּט תָּלוּי כְּנֶגֶד מִצְחוֹ, וְנִתְקַיְּמוּ כָּל הַמִּקְרָאוֹת – פְּתִיל עַל הַצִּיץ, וְצִיץ עַל הַפְּתִיל, וּפְתִיל עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְמַעְלָה׃

ל״ח וְהָיָה֙ עַל־מֵ֣צַח אַהֲרֹ֔ן וְנָשָׂ֥א אַהֲרֹ֖ן אֶת־עֲוֹ֣ן הַקֳּדָשִׁ֑ים אֲשֶׁ֨ר יַקְדִּ֜ישׁוּ בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ לְכֹ֣ל מַתְּנֹ֣ת קָדְשֵׁיהֶ֔ם וְהָיָ֥ה עַל־מִצְחוֹ֙ תָּמִ֣יד לָרָצ֥וֹן לָהֶ֖ם לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

ונשא אהרן. לְשׁוֹן סְלִיחָה; וַאֲנִי״כ אֵינוֹ זֶה מִמִּשְׁמָעוֹ – אַהֲרֹן נוֹשֵׂא אֶת הַמַּשָּׂא שֶׁל עָוֹן – נִמְצָא מְסַלֵּק הֶעָוֹן מִן הַקֳּדָשִׁים (חולין קל״ח)׃

את עון הקדשים. לְרַצּוֹת עַל הַדָּם וְעַל הַחֵלֶב שֶׁקָּרְבוּ בְּטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: אֵי זֶה עָוֹן הוּא נוֹשֵׂא? אִם עָוֹן פִּגּוּל, הֲרֵי כְבָר נֶאֱמַר לֹא יֵרָצֶה (ויקרא י״ט), וְאִם עָוֹן נוֹתָר הֲרֵי נֶאֱמַר לֹא יֵחָשֵׁב (שם ז׳) – וְאֵין לוֹמַר שֶׁיְּכַפֵּר עַל עָוֹן הַכֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב טָמֵא, שֶׁהֲרֵי עָוֹן הַקָּדָשִׁים נֶאֱמַר וְלֹא עָוֹן הַמַּקְרִיבִים – הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה אֶלָּא לְהַכְשִׁיר הַקָּרֵב (יומא ז׳)׃

והיה על מצחו תמיד. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עָלָיו אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אֶלָּא תָּמִיד לָרָצוֹת לָהֶם אֲפִלּוּ אֵינוֹ עַל מִצְחוֹ – שֶׁלֹּא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹבֵד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר עוֹדֵהוּ עַל מִצְחוֹ מְכַפֵּר וּמְרַצֶּה, וְאִם לָאו אֵינוֹ מְרַצֶּה, נִדְרָשׁ עַל מִצְחוֹ תָּמִיד, מְלַמֵּד שֶׁמְּמַשְׁמֵשׁ בּוֹ בְּעוֹדוֹ עַל מִצְחוֹ, שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ (שם)׃

ל״ט וְשִׁבַּצְתָּ֙ הַכְּתֹנֶ֣ת שֵׁ֔שׁ וְעָשִׂ֥יתָ מִצְנֶ֖פֶת שֵׁ֑שׁ וְאַבְנֵ֥ט תַּעֲשֵׂ֖ה מַעֲשֵׂ֥ה רֹקֵֽם׃

ושבצת. עֲשֵׂה אוֹתָם מְשֻׁבְּצוֹת מְשֻׁבְּצוֹת, וְכֻלָּהּ שֶׁל שֵׁשׁ׃

מ׳ וְלִבְנֵ֣י אַהֲרֹ֗ן תַּעֲשֶׂה֙ כֻּתֳּנֹ֔ת וְעָשִׂ֥יתָ לָהֶ֖ם אַבְנֵטִ֑ים וּמִגְבָּעוֹת֙ תַּעֲשֶׂ֣ה לָהֶ֔ם לְכָב֖וֹד וּלְתִפְאָֽרֶת׃

ולבני אהרן תעשה כתנת. אַרְבָּעָה בְגָדִים הַלָּלוּ וְלֹא יוֹתֵר, כַּתֹּנֶת וְאַבְנֵט וּמִגְבָּעוֹת – הֵיא מִצְנֶפֶת – וּמִכְנָסַיִם כְּתוּבִים לְמַטָּה בַּפָּרָשָׁה׃

מ״א וְהִלְבַּשְׁתָּ֙ אֹתָ֣ם אֶת־אַהֲרֹ֔ן אָחִ֖יךָ וְאֶת־בָּנָ֣יו אִתּ֑וֹ וּמָשַׁחְתָּ֤ אֹתָם֙ וּמִלֵּאתָ֣ אֶת־יָדָ֔ם וְקִדַּשְׁתָּ֥ אֹתָ֖ם וְכִהֲנ֥וּ לִֽי׃

והלבשת אתם את אהרן. אוֹתָם הָאֲמוּרִין בְּאַהֲרֹן – חֹשֶׁן, וְאֵפוֹד, וּמְעִיל, וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ, מִצְנֶפֶת, וַאֲבְנֵט, וְצִיץ, וּמִכְנָסַיִם הַכְּתוּבִים לְמַטָּה בְּכֻלָּם׃

ואת בניו אתו. אוֹתָם הַכְּתוּבִים בָּהֶם׃

ומשחת אתם. אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה׃

ומלאת את ידם. כָּל מִלּוּי יָדַיִם לְשׁוֹן חִנּוּךְ, כְּשֶׁהוּא נִכְנָס לְדָבָר לִהְיוֹת מֻחְזָק בּוֹ מֵאוֹתוֹ יוֹם וָהָלְאָה הוּא׃ וּבְלְשׁוֹן לַעַז כְּשֶׁמְּמַנִּין אָדָם עַל פְּקִידַת דָּבָר, נוֹתֵן הַשַּׁלִּיט בְּיָדוֹ בֵּית יָד שֶׁל עוֹר, שֶׁקּוֹרִין גאנ״ט בְּלַעַז, וְעַל יָדוֹ הוּא מַחֲזִיקוֹ בַּדָּבָר, וְקוֹרִין לְאוֹתוֹ מְסִירָה רווישט״יר בְּלַעַז, וְהוּא מִלּוּי יָדַיִם׃

מ״ב וַעֲשֵׂ֣ה לָהֶ֔ם מִכְנְסֵי־בָ֖ד לְכַסּ֣וֹת בְּשַׂ֣ר עֶרְוָ֑ה מִמָּתְנַ֥יִם וְעַד־יְרֵכַ֖יִם יִהְיֽוּ׃

ועשה להם. לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃

מכנסי בד. הֲרֵי שְׁמוֹנָה בְגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל וְאַרְבָּעָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט׃

מ״ג וְהָי֣וּ עַל־אַהֲרֹ֗ן וְעַל־בָּנָיו֙ בְּבֹאָ֣ם | אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד אוֹ֙ בְּגִשְׁתָּ֣ם אֶל־הַמִּזְבֵּ֔חַ לְשָׁרֵ֖ת בַּקֹּ֑דֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ֙ עָוֹ֣ן וָמֵ֔תוּ חֻקַּ֥ת עוֹלָ֛ם לוֹ֥ וּלְזַרְעוֹ֖ אַחֲרָֽיו׃ {ס}

והיו על אהרן. כָּל הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה, עַל אַהֲרֹן הָרְאוּיִין לוֹ:

ועל בניו. הָאֲמוּרִין בָּהֶם:

בבאם אל אהל מועד. לַהֵיכָל, וְכֵן לַמִּשְׁכָּן:

ומתו. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמְשַׁמֵּשׁ מְחֻסַּר בְּגָדִים בְּמִיתָה.

חקת עולם לו. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר חֻקַּת עוֹלָם הוּא גְּזֵרָה מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, לְעַכֵּב בּוֹ (מנחות י״ט):

פרק כ״ט

א׳ וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנָיִם תְּמִימִם:

לקח. כְּמוֹ קַח. וּשְׁתֵּי גְּזִירוֹת הֵן, אַחַת שֶׁל קִיחָה וְאַחַת שֶׁל לְקִיחָה, וְלָהֶן פִּתְרוֹן אֶחָד:

פר אחד. לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁהוּא פַּר:

ב׳ וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

ולחם מצות וחלת מצת ורקיקי מצות. חֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִינִין רְבוּכָה, וְחַלּוֹת וּרְקִיקִים לֶחֶם מַצּוֹת, הִיא הַקְּרוּיָה לְמַטָּה בָּעִנְיָן (פסוק כג) חַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן, עַל שֵׁם שֶׁנּוֹתֵן שֶׁמֶן בָּרְבוּכָה כְּנֶגֶד הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין, וְכָל הַמִּינִין בָּאִים עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת:

בלולת בשמן. כְּשֶׁהֵן נֶאֱפִין יוֹצֵק בָּהֶן שֶׁמֶן וּבוֹלְלָן:

משחים בשמן. אַחַר אֲפִיָּתָן מוֹשְׁחָן כְּמִין כִּי יְרֻנִּית, שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה כְּנוּ״ן שֶׁלָּנוּ:

ג׳ וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם:

והקרבת אתם. אֶל חֲצַר הַמִּשְׁכָּן בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ:

ד׳ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם:

ורחצת. זוֹ טְבִילַת כָּל הַגּוּף:

ה׳ וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכְּתֹנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד:

ואפדת. קְשֹׁט וְתַקֵּן הַחֲגוֹרָה וְהַסִּינָר סְבִיבוֹתָיו:

ו׳ וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנָפֶת:

נזר הקדש. זֶה הַצִּיץ:

על המצנפת. כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה – עַל יְדֵי הַפְּתִיל הָאֲמְצָעִי וּשְׁנֵי פְּתִילִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, הַקְּשׁוּרִין שְׁלָשְׁתָּן מֵאֲחוֹרֵי הָעֹרֶף, הוּא נוֹתְנוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כּוֹבַע:

ז׳ וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ:

ומשחת אתו. אַף מְשִׁיחָה זוֹ כְּמִין כִּי, נוֹתֵן שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ וּבֵין רִסֵּי עֵינָיו וּמְחַבְּרָן בְּאֶצְבָּעוֹ (כריתות ה׳):

ח׳ וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כָּתֳנֹת:

ט׳ וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו:

והיתה להם. מִלּוּי יָדַיִם זֶה לְכְהֻנַּת עוֹלָם:

ומלאת. עַל יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

יד אהרן ויד בניו. בְּמִנּוּי וּפְקֻדַּת הַכְּהֻנָּה:

י וְהִקְרַבְתָּ֖ אֶת־הַפָּ֑ר לִפְנֵ֣י אֹ֔הֶל מוֹעֵ֑ד וְסָמַ֞ךְ אַהֲרֹ֤ן וּבָנָיו֙ אֶת־יְדֵיהֶ֔ם עַל־רֹ֖אשׁ הַפָּֽר׃

יא וְשָׁחַטְתָּ֥ אֶת־הַפָּ֖ר לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃

פתח אהל מועד. בְּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח׃

יב וְלָקַחְתָּ֙ מִדַּ֣ם הַפָּ֔ר וְנָתַתָּ֗ה עַל־קַרְנֹת֙ הַמִּזְבֵּ֣חַ בְּאֶצְבָּעֶ֔ךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּ֖ם תִּשְׁפֹּ֑ךְ אֶל־יְסוֹד֙ הַמִּזְבֵּֽחַ׃

על קרנת. לְמַעְלָה בַּקְּרָנוֹת מַמָּשׁ׃

ואת כל הדם. שְׁיָרֵי הַדָּם׃

אל יסוד המזבח. כְּמִין בְּלִיטַת בֵּית קִבּוּל עָשׂוּי לוֹ סָבִיב סָבִיב, לְאַחַר שֶׁעָלָה אַמָּה מִן הָאָרֶץ׃

יג וְלָקַחְתָּ֞ אֶת־כָּל־הַחֵ֣לֶב ׀ הַמְכַסֶּ֣ה אֶת־הַקֶּ֗רֶב וְאֵת֙ הַיֹּתֶ֣רֶת֔ עַל־הַכָּבֵ֖ד וְאֵת֙ שְׁתֵּ֣י הַכְּלָיֹ֔ת וְאֶת־הַחֵ֖לֶב אֲשֶׁ֣ר עֲלֵיהֶ֑ן וְהִקְטַרְתָּ֖ הַמִּזְבֵּֽחָה׃

החלב המכסה את הקרב. הוּא הַקְּרוּם שֶׁעַל הַכֶּרֶס, שְׁקוֹרִין טי״לא׃

ואת היתרת. הוּא טַרְפֹּשָׁא דְּכַבְדָּא, שְׁקוֹרִין איבר״יש׃

על הכבד. אַף מִן הַכָּבֵד טֹל עִמָּהּ (ספרא)׃

יד וְאֶת־בְּשַׂ֥ר הַפָּ֛ר וְאֶת־עֹר֖וֹ וְאֶת־פִּרְשׁ֑וֹ תִּשְׂרֹ֥ף בָּאֵ֛שׁ מִח֥וּץ לַֽמַּחֲנֶ֖ה חַטָּ֥את הֽוּא׃

תשרף באש. לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ׃

טו וְאֶת־הָאַ֣יִל הָאֶחָ֗ד תִּקָּח֙ וְסָמְכ֣וּ אַהֲרֹ֔ן וּבָנָ֖יו אֶת־יְדֵיהֶ֑ם עַל־רֹ֖אשׁ הָאָֽיִל׃

טז וְשָׁחַטְתָּ֥ אֶת־הָאַ֖יִל וְלָקַחְתָּ֣ אֶת־דָּמ֑וֹ וְזָרַקְתָּ֥ עַל־הַמִּזְבֵּ֖חַ סָּבִֽיב׃

וזרקת. בִּכְלִי; אוֹחֵז בַּמִּזְרָק וְזוֹרֵק כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְכָאן וּלְכָאן, וְאֵין קָרְבָּן טָעוּן מַתָּנָה בְּאֶצְבַּע אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבַד, אֲבָל שְׁאָר זְבָחִים אֵינָן טְעוּנִין קֶרֶן וְלֹא אֶצְבַּע, שֶׁמַּתַּן דָּמָם מֵחְצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה, וְאֵינוֹ עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ אֶלָּא עוֹמֵד בָּאָרֶץ וְזוֹרֵק (זבחים נ״ג)׃

סביב. כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים שֶׁאֵין סָבִיב אֶלָּא שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, הָאַחַת בְּקֶרֶן זָוִית זוֹ, וְהָאַחַת שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּאֲלַכְסוֹן, וְכָל מַתָּנָה נִרְאֵית בִּשְׁנֵי צִדֵּי הַקֶּרֶן אֵילָךְ וָאֵילָךְ, נִמְצָא הַדָּם נָתוּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת סָבִיב, לְכָךְ קָרוּי סָבִיב׃

יז וְאֶת־הָאַ֖יִל תְּנַתֵּ֣חַ לִנְתָחָ֑יו וְרָחַצְתָּ֤ קִרְבּוֹ֙ וּכְרָעָ֔יו וְנָתַתָּ֖ עַל־נְתָחָ֥יו וְעַל־רֹאשֽׁוֹ׃

על נתחיו. עִם נְתָחָיו – מוּסָף עַל שְׁאָר הַנְּתָחִים׃

יח וְהִקְטַרְתָּ֞ אֶת־כָּל־הָאַ֣יִל ׀ הַמִּזְבֵּ֗חָה עֹלָ֤ה הִוא֙ לַיהוָ֔ה רֵ֥יחַ נִיחֹ֖חַ אִשֶּׁ֥ה לַיהוָ֖ה הִֽוא׃

ריח ניחוח. נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנֵעָשָׂה רְצוֹנִי׃

אשה. לְשׁוֹן אֵשׁ, וְהִיא הַקְּטֹרֶת אֵבָרִים שֶׁעַל הָאֵשׁ׃

יט וְלָקַחְתָּ֖ אֶת הָאַ֣יִל הַשֵּׁנִ֑י וְסָמַ֞ךְ אַהֲרֹ֤ן וּבָנָיו֙ אֶת־יְדֵיהֶ֔ם עַל־רֹ֖אשׁ הָאָֽיִל׃

כ וְשָׁחַטְתָּ֣ אֶת־הָאַ֔יִל וְלָקַחְתָּ֥ מִדָּמ֖וֹ וְנָתַתָּ֑ה עַל־תְּנ֣וּךְ אֹ֔זֶן אַהֲרֹ֖ן וְעַל־תְּנ֣וּךְ אֹ֔זֶן בָּנָ֖יו הַיְמָנִ֑ית וְעַל־בֹּ֤הֶן יָדָם֙ הַיְמָנִ֣ית וְעַל־כֹּ֣הֶן רַגְלָ֔ם הַיְמָנִ֑ית וְזָרַקְתָּ֥ אֶת־הַדָּ֖ם עַל־הַמִּזְבֵּ֥חַ סָּבִֽיב׃

תנוך. הוּא הַסְּחוֹס הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּתוֹךְ הָאוֹזֶן, שְׁקוֹרִין טנדרו״ס בְּלַעַז׃

בהן ידם. הַגּוּדָל וּבַפֶּרֶק הָאֶמְצָעִי (ספרא)׃

כ״א וְלָקַחְתָּ מִדַּם־הָאַיִל וְשִׂים עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בָּנָיו וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ׃

כ״ב וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב | הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֵת | שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא׃

החלב. זֶה חֵלֶב הַדָּקִים אוֹ הַקֶּבָה׃

והאליה. מִן הַכְּלָיוֹת וּלְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּוַיִּקְרָא שְׁנִ׳ (ויקרא ג׳), לְעֻמַּת הָעָצֶה יְסִירֶנָּה – מָקוֹם שֶׁהַכְּלָיוֹת יוֹצְאוֹת (חולין י״א), וּבְאֶמּוּרֵי הַפָּר לֹא נֶאֱמַר אַלְיָה, שֶׁאֵין אַלְיָה קְרֵבָה אֶלָּא בְּכֶבֶשׂ וְכִבְשָׂה וְאַיִל, אֲבָל שׁוֹר וְעֵז אֵין טְעוּנִין אַלְיָה׃

ואת שוק הימין. לֹא מָצִינוּ הַקְטָרָה בְּשׁוֹק הַיָּמִין עִם הָאֲמוּרִים אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד׃

כי איל מלאים הוא. שְׁלֵמִים; לְשׁוֹן שְׁלֵמוּת – שֶׁהַשָּׁלֵם בַּכֹּל; מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהַמְּלוּאִים שְׁלֵמִים, שֶׁמְּשִׁימִים שָׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ וּלְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה וְלַבְּעָלִים, לָכֵן אֲנִי מַצְרִיכוֹ הֶחָזֶה, לִהְיוֹת לוֹ לְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה לְמָנָה, וְזֶהוּ מֹשֶׁה שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמְּלוּאִים, וְהַשְׁאָר אָכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁהֵם בְּעָלִים, כְּמְפֹרָשׁ בָּעִנְיָן׃

כ״ג וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה׃

וככר לחם. מִן הַחַלּוֹת׃

וחלת לחם שמן. מִמִּין הָרְבוּכָה׃

ורקיק. מִן הָרְקִיקִין, אֶחָד מֵעֲשָׂרָה שֶׁבְּכָל מִין וָמִין. וְלֹא מָצִינוּ תְּרוּמַת לֶחֶם הַבָּא עִם זֶבַח נִקְטֶרֶת אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, שֶׁתְּרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה וְאֵיל נָזִיר נְתוּנָה לַכֹּהֲנִים עִם חֶזֶה וְשׁוֹק, וּמִזֶּה לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְמָנָה אֶלָּא חֶזֶה בִּלְבַד׃

כ״ד וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

על כפי אהרן: והנפת. שְׁנֵיהֶם עֲסוּקִים בִּתְנוּפָה – הַבְּעָלִים וְהַכֹּהֵן, הָא כֵּיצַד? כֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף; וּבָזֶה הָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּעָלִים, וּמֹשֶׁה כֹּהֵן׃

תנופה. מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁלּוֹ; תְּנוּפָה מְעֻכֶּבֶת וּמְבֻשֶּׁלֶת פְּרָעָנִיּוֹת וְרוּחוֹת רָעוֹת, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ, וּמְעֻכָּבֶת טְלָלִים רָעִים (מנחות ס״ב)׃

כ״ה וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה הִוא לַיהוָה׃

על העלה. עַל הָאֵיל הָרִאשׁוֹן שֶׁהֶעֱלִיתָ עוֹלָה׃

לריח ניחוח. לְנַחַת רוּחַ לְמִי שֶׁאָמַר וְנַעֲשָׂה רְצוֹנוֹ׃

אשה. לְאֵשׁ נִתָּן׃

לה׳. לִשְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם׃

כ״ו וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמָנָה׃

כ״ז וְקִדַּשְׁתָּ אֵת | חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו׃

וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו׳. קַדֵּשׁ לְדוֹרוֹת, לִהְיוֹת נוֹהֶגֶת תְּרוּמָתָם וַהֲנָפָתָם בְּחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, אֲבָל לֹא לְהַקְטָרָה, אֶלָּא וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לֶאֱכֹל׃

תנופה. לְשׁוֹן הוֹלָכָה וַהֲבָאָה, ונטלי״ה בְּלַעַז׃

הורם. לְשׁוֹן מַעֲלֶה וּמוֹרִיד׃

כ״ח וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה תִּהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה׃

לחק עולם מאת בני ישראל. שֶׁהַשְּׁלָמִים לַבְּעָלִים, וְאֶת הֶחָזֶה וְאֶת הַשּׁוֹק יִתְּנוּ לַכֹּהֵן׃

כי תרומה הוא. הֶחָזֶה וְשׁוֹק הַנָּזֶה׃

כ״ט וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ֙ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹ֔ן יִהְיְו֖ לְבָנָ֑יו אַחֲרָ֙יו֙ לְמָשְׁחָ֣ה בָהֶ֔ם וּלְמַלֵּא־בָ֖ם אֶת־יָדָֽם׃

לבניו אחריו. לְמִי שֶׁבָּא בִּגְדֵלָה אַחֲרָיו׃

למשחה. לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם, שֶׁיֵּשׁ מְשִׁיחָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן שְׂרָרָה, כְּמוֹ לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה (במדבר י״ח), אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי (דהי״א טז)׃

ולמלא בם את ידם. עַל יְדֵי הַבְּגָדִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה׃

ל׳ שִׁבְעַ֥ת יָמִ֛ים יִלְבָּשָׁ֖ם הַכֹּהֵ֣ן תַּחְתָּ֑יו מִבָּנָ֗יו אֲשֶׁ֤ר יָבֹא֙ אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד לְשָׁרֵ֖ת בַּקֹּ֥דֶשׁ׃

שבעת ימים. רְצוּפִין׃

ילבשם הכהן. אֲשֶׁר יָקוּם מִבָּנָיו תַּחְתָּיו לְכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, כְּשֶׁיְּמַנּוּהוּ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל׃

אשר יבא אל אהל מועד. אוֹתוֹ כֹּהֵן הַמּוּכָן לִכָּנֵס לִפְנֵי וְלִפְנִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְזֶהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵין עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֵׁרָה אֶלָּא בּוֹ׃

תחתיו מבניו. מְלַמֵּד שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל בֵּן מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ, יְמַנּוּהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל תַּחְתָּיו׃

(**הכהן תחתיו מבניו.** מִכָּאן רְאָיָה כָּל לְשׁוֹן כֹּהֵן פּוֹעֵל עוֹבֵד מַמָּשׁ, לְפִיכָךְ נִגּוּן תְּבִיר נִמְשָׁךְ לְפָנָיו)׃

ל״א וְאֵת֙ אֵ֣יל הַמִּלֻּאִ֔ים תִּקַּ֖ח וּבִשַּׁלְתָּ֣ אֶת־בְּשָׂר֑וֹ בְּמָקֹ֖ם קָדֹֽשׁ׃

במקם קדש. בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁהַשְּׁלָמִים הַלָּלוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הָיוּ׃

ל״ב וְאָכַ֣ל אַהֲרֹ֗ן וּבָנָיו֙ אֶת־בְּשַׂ֣ר הָאַ֔יִל וְאֶת־הַלֶּ֖חֶם אֲשֶׁ֣ר בַּסַּ֑ל פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃

פתח אהל מועד. כָּל הֶחָצֵר קְרוּי כֵּן׃

ל״ג וְאָכְל֗וּ אֹתָם֙ אֲשֶׁ֣ר כֻּפַּ֣ר בָּהֶ֔ם לְמַלֵּ֥א אֶת־יָדָ֖ם לְקַדֵּ֣שׁ אֹתָ֑ם וְזָ֥ר לֹא־יֹאכַ֖ל כִּי־קֹ֥דֶשׁ הֵֽם׃

ואכלו אתם. אַהֲרֹן וּבָנָיו, לְפִי שֶׁהֵם בַּעֲלֵיהֶם׃

אשר כפר בהם. כָּל זָרוּת וְתִעוּב׃

למלא את ידם. בְּאַיִל וְלֶחֶם הַלָּלוּ׃

לקדש אתם. שֶׁעַל יְדֵי הַמִּלּוּאִים הַלָּלוּ נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם וְנִתְקַדְּשׁוּ לְכְהֻנָּה׃

כי קדש הם. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים; וּמִכָּאן לָמַדְנוּ אַזְהָרָה לְזָר הָאוֹכֵל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שְׁנָתַן הַמִּקְרָא טַעַם לַדָּבָר מִשּׁוּם דְּקֹדֶשׁ הֵם (פסח׳ כ״ד)׃

ל״ד וְאִם־יִוָּתֵ֞ר מִבְּשַׂ֣ר הַמִּלֻּאִ֗ים וּמִן־הַלֶּ֙חֶם֙ עַד־הַבֹּ֔קֶר וְשָׂרַפְתָּ֥ אֶת־הַנּוֹתָ֖ר בָּאֵ֣שׁ לֹ֣א יֵאָכֵ֑ל כִּי־קֹ֥דֶשׁ הֽוּא׃

ל״ה וְעָשִׂ֣יתָ לְאַהֲרֹ֔ן וּלְבָנָ֖יו כָּ֣כָה כְּכֹ֣ל אֲשֶׁר־צִוִּ֑יתִי אֹתָ֕כָה שִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים תְּמַלֵּ֥א יָדָֽם׃

ועשית לאהרן ולבניו ככה. שָׁנָה הַכָּתוּב וְכָפַל לְעַכֵּב — שֶׁאִם חָסַר דָּבָר אֶחָד מִכָּל הָאֲמוּר בָּעִנְיָן, לֹא נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים וַעֲבוֹדָתָם פְּסוּלָה׃

אתכה. כְּמוֹ אוֹתָךְ׃

שבעת ימים תמלא וגו׳. בָּעִנְיָן הַזֶּה וּבַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ בְּכָל יוֹם׃

ל״ו וּפַ֣ר חַטָּ֗את תַּעֲשֶׂ֤ה לַיּוֹם֙ עַל־הַכִּפֻּרִ֔ים וְחִטֵּאתָ֙ עַל־הַמִּזְבֵּ֔חַ בְּכַפֶּרְךָ֥ עָלָ֖יו וּמָשַׁחְתָּ֣ אֹת֑וֹ לְקַדְּשֽׁוֹ׃

על הכפרים. בְּשְׁבִיל הַכִּפּוּרִים, לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זָרוּת וְתִעוּב; וּלְפִי שֶׁנֶּ׳ שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם, אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר הַבָּא בְּשִׁבְילָם, כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אֲבָל הַבָּא בִּשְׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן פַּר שֶׁהוּא לְחִטּוּי הַמִּזְבֵּחַ, לֹא שָׁמַעְנוּ, לְכָךְ הֻצְרַךְ מִקְרָא זֶה; וּמִדְרַשׁ ת״כ אוֹמֵר כַּפָּרַת הַמִּזְבֵּחַ הֻצְרְכָה שֶׁמָּא הִתְנַדֵּב אִישׁ דָּבָר גָּזֵל בִּמְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּזְבֵּחַ׃

וחטאת. וּתְדַבֵּי, לְשׁוֹן מַתְּנַת דָּמִים הַנִּתּוּנִים בְּאֶצְבַּע קְרוּי חִטּוּי׃

ומשחת אתו. בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְכָל הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין כָּי׃

ל״ו שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ׃ {ס}

והיה המזבח קדש. וּמַה הִיא קְדֻשָּׁתוֹ? **כל הנגע במזבח יקדש.** אֲפִלּוּ קָרְבָּן פָּסוּל שֶׁעָלָה עָלָיו קִדְּשׁוֹ הַמִּזְבֵּחַ לְהַכְשִׁירוֹ שֶׁלֹּא יֵרֵד; מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי – כְּגוֹן דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה פָּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע וּמַקָּצָה וְנֶעֱבָד וְהַטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן – תַּ״ל וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה הַסָּמוּךְ אַחֲרָיו, מָה עוֹלָה רְאוּיָה, אַף כָּל רָאוּי שְׁנִּרְאָה לוֹ כְּבָר וְנִפְסַל מִשֶּׁבָּא לָעֲזָרָה, כְּגוֹן הַלָּן וְהַיּוֹצֵא וְהַטָּמֵא וְשֶׁנִּשְׁחַט בְּמַחֲשָׁבַת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן (זבחים פ״ג):

ל״ח וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד׃

ל״ט אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃

מ׳ וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֶסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יַיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃

ועשרון סלת. עֲשִׂירִית הָאֵיפָה – מ״ג בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה:

בשמן כתית. לֹא לְחוֹבָה נֶאֱמַר כָּתִית, אֶלָּא לְהַכְשִׁיר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר – וּמַשְׁמָע לַמָּאוֹר וְלֹא לַמְּנָחוֹת – יָכוֹל לְפָסְלוֹ לַמְּנָחוֹת, תַּ״ל כָּאן כָּתִית וְלֹא נֶאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר, אֶלָּא לְמַעֵט מְנָחוֹת שֶׁאֵין צָרִיךְ כָּתִית, שֶׁאַף הַטָּחוּן בָּרֵיחַיִם כָּשֵׁר בָּהֶן (מנחות פ״ו):

רבע ההין. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין:

ונסך. לַסְּפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (מ״ח) – שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמְנַקְּבִים כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דַּקִּים, נוֹתֵן הַיַּיִן לְתוֹכוֹ וְהוּא מְקֻלָּח וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ הַחֹטֶם וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ, וּמִשָּׁם יוֹרֵד לַשִּׁיתִין, בְּמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים, וּבְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת יוֹרֵד מִן הַמִּזְבֵּחַ לָאָרֶץ:

מ״א וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃

לריח ניחח. עַל הַמִּנְחָה נֶאֱמַר, שֶׁמִּנְחַת נְסָכִים כֻּלָּהּ כָּלִיל, וְסֵדֶר הַקָּרְבָּתָם הָאֲבָרִים בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר עֹלָה וּמִנְחָה:

מ״ב עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם׃

תמיד. מִיּוֹם אֶל יוֹם – וְלֹא יַפְסִיק יוֹם בֵּינְתַיִם:

אשר אועד לכם. כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, שָׁם אֶקְבָּעֵנּוּ לָבֹא. וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ לִמְדִים מִכָּאן שֶׁמַּעַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת הָיָה הַקָּבָ״ה מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מֵעַל הַכַּפֹּרֶת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת (שמות כ״ו), וַאֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ אָמוּר עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא עַל אֹהֶל מוֹעֵד הַנָּזְכָּר בַּמִּקְרָא:

מ״ג וְנֹעַדְתִּי שָּׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי׃

ונעדתי שמה. אֶתְוַעֵד עִמָּם בְּדִבּוּר, כְּמֶלֶךְ הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם מוֹעֵד לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו שָׁם:

ונקדש. הַמִּשְׁכָּן:

בכבדי. – שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה אַל תִּקְרֵי בִּכְבֹדִי אֶלָּא בִּכְבוּדַי – בִּמְכֻבָּדִים שֶׁלִּי – כָּאן רָמַז לוֹ מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן בְּיוֹם הֻקָּמוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ, וְהֵיכָן דִּבֶּר? וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי (זבחים קט״ו):

מ״ד וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי׃

מ״ה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃

מ״ו וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ {פ}

לשכני בתוכם. עַל מְנָת לִשְׁכֹּן אֲנִי בְּתוֹכָם:

פרק ל׳

א׳ וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃

מקטר קטרת. לְהַעֲלוֹת עָלָיו קְטוֹרֶת עֲשַׁן סַמִּים׃

ב׳ אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קוֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃

ג׳ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃

את גגו. זֶה הָיָה לוֹ גַּג, אֲבָל מִזְבַּח הָעוֹלָה לֹא הָיָה לוֹ גַּג אֶלָּא מְמַלְּאִים חֲלָלוֹ אֲדָמָה בְּכָל חֲנֻיָּתָן׃

זר זהב. סִיטָן הוּא לְכֶתֶר כְּהֻנָּה׃

ד׳ וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ | מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶמָּה׃

צלעתיו. כָּאן הוּא לְשׁוֹן זָוִיוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר עַל שְׁנֵי צִדָּיו – עַל שְׁתֵּי זָוִיוֹת שֶׁבִּשְׁנֵי צִדָּיו׃

והיה. מַעֲשֶׂה הַטַּבָּעוֹת הָאֵלֶּה׃

לבתים לבדים. בַּיִת תִּהְיֶה הַטַּבַּעַת לַבַּד׃

ה׳ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃

ו׳ וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר־עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃

לפני הפרכת. שָׁמָּא תֹּאמַר מָשׁוּךְ מִכְּנֶגֶד הָאָרוֹן לַצָּפוֹן אוֹ לַדָּרוֹם, תַּ״ל לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ׃

ז׳ וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃

בהיטיבו. לְשׁוֹן נִקּוּי הַבָּזִיכִין שֶׁל הַמְּנוֹרָה מִדֶּשֶׁן הַפְּתִילוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ בַלַּיְלָה, וְהָיָה מְטִיבָן בְּכָל בֹּקֶר בְּבֹקֶר וָבֹקֶר׃

הנרת. לו״שיש בְּלַעַז, וְכֵן כָּל נֵרוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּמְּנוֹרָה, חוּץ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם הַעֲלָאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַדְלָקָה׃

ח׳ וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃

ובהעלת. כְּשֶׁיַּדְלִיקֵם לְהַעֲלוֹת לַהֲבָתָן׃

יקטירנה. בְּכָל יוֹם, פְּרָס מַקְטִיר שַׁחֲרִית וּפְרָס מַקְטִיר בֵּין הָעַרְבַּיִם (כריתות ו׳)׃

ט׳ לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃

לא תעלו עליו. עַל מִזְבֵּחַ זֶה׃

קטרת זרה. שׁוּם קְטֹרֶת שֶׁל נְדָבָה – כֻּלָּן זָרוֹת לוֹ חוּץ מִזּוֹ׃

ועלה ומנחה. וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה, עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וָעוֹף, מִנְחָה הִיא שֶׁל לֶחֶם׃

י׳ וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃ {פ}

וכפר אהרן. מַתַּן דָּמִים׃

אחת בשנה. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַחֲרֵי מוֹת וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה׳ וְכִפֶּר עָלָיו (ויקרא ט״ז)׃

חטאת הכפרים. הֵם פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הַמְכֻפָּרִים עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו׃

קדש קדשים. הַמִּזְבֵּחַ מְקֻדָּשׁ לְדְבָרִים הַלָּלוּ בִּלְבַד וְלֹא לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת׃